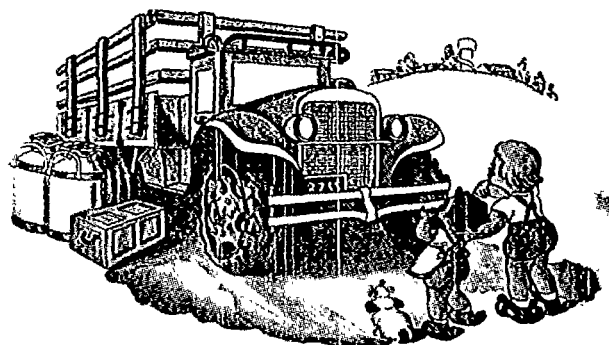
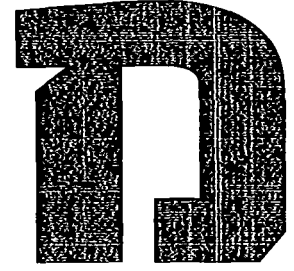

סיפורים שיעל אוהבת במיוחד

ורד קלנר
צילום: רענן כהן

יעל דר היא תו תקן לספרי ילדים. הביקורות שלה משגרות הורים אל החנויות או מרחיקות אותם מהמדפים. בספר חדש היא בוחנת את ספרי הילדים שהתפריסמו בישראל בשנות הארבעים המגויסות. ואיך שדברים השתנו: פעם סיפרו לילדי ישראל על השואה ושלחו אותם לנקום בגרמנים. היום מספרים על מה שקורה במיטה של הגדולים ונזהרים מסוף פסימי. כי ההורים המודרניים בעוד פלורליזם תרבותי, כל זמן שהסכסוך והעניים נשארים בחוץ

לחמת המפרץ הראשונה תפסה את יעל רר לא מוכנה. עם תינוקות בת ארבעה חודשים וגוש של כהלה בגרון היא התנגשה לראשונה בחייה בתחושת חוסר האונים, זו שנופלת על הורים כשהם נאלצים להורות שהם לא באמת מסוגלים להגן על

הילדים שלהם. "נשארו בתל אביב, ויוסי (קליין, בן הוגש שלה באותם ימים - ו.ק.) ערך אז את עיתון 'חרשות' והיה נורא עסוק ונעדר הרבה מהבית. ופתאום הבנתי מה זאת הורות בתקופת מצוקה, כשאפילו הביטחון של הבית אינו מובן מאליי", היא מספרת. במקרה או שלא במקרה, באותו זמן נחת על שולחנה של רר, או סטודנטית לספרות באוניברסיטת תל אביב, ספר של ימימה אבידרייטרנוביץ' שנקרא "ילדות הרוצח". "סיפור שהיה יכול להיספר גם היום ומדבר על שלוש ילדות שעושות הפתעה לאמא שלהן ומניקות את הבית. הסיפור שגרת' לחלוטין, אף שטטרנוביץ' כתבה אותו באחת התקופות הכי קשות של חוסר וריאות, בתחילת שנות הארבעים. תקופה שבה הקשור עם יהדות אירופה כבר נותק והתחילו להגיע ידיעות על הגזרות, ובו זמנית גם היה חשש גדול מכך שהמלחמה תגיע גם לפה. בהמשך גם החלו להגיע ידיעות על מעשי רצח והשמדה. ובתוך כל זה הורים גידלו פה ילדים וסיפרו להם סיפורים. זה סקרן אותי סקרנות עצומה, אז התחלתי לאסוף את כל מה שנכתב בארץ באותה תקופה לילדים. התחלתי למפות את הסיפור, לשאול אילו נרטיבים מרכזיים סופרו פה ומה ניתן ללמוד מזה על התקופה".

את המסקנות שלה הגישה רר כעבודת דוקטורט (בהנחיית פרופ' זוהר שביט) לפני ארבע שנים. עכשיו יוצא מחקרה של רר "דר כספר. שמו: 'ומספסל הלימודים לקהנו; היישוב לנוכח שואה ולקראת מדינה בספרות הילדים הארץ ישראלית 1939-1948' (הוצאת מאגנס).

הספרים שלי קטטה לצורך מחקרה הצטופו למרפיה העמוסים גם ככה באלפי ספרי ילדים. כי רר אף פעם לא הסתפקה במחקר אקדמי. נכון, היא משמשת כחוקרת וכמרצה בחטיבה לחינוך ותרבות הילד באוניברסיטת תל אביב ובחטיבה לספרות ילדים בבית הספר לתקשורת במכללה האקדמית ספיר, אבל היא גם שומרת על טריות פריכה בעזרת משרתה כמבקרת ספרי הילדים במוסף "ספרים" של עיתון "הארץ". שם יש לה טור קבוע, שעבור הורים רבים הוא תו איכות הכרחי לפני שהם מוציאים עוד 65 שקל על ספר ילדים.

הפרספקטיבה ההיסטורית שדרר שואגת ממחקרה והיכולת להתלהב באמת מספר ילדים מרנין מולידות ביקורות ספרים מנומקות, שלא פעם גם נותנות להורים נקודות מבט חדשות על הטקסטים. "אין לי יומרה לדעת מה ילדים ירגישו. אני כותבת כמבוגרת שקוראת ספרי ילדים. ואגב, בערך 50 אחוז מקוראי ספרי הילדים הם מבוגרים". מאירה רר את מה שאמור להיות מובן מאליי. ממקום מושבה היא בעיקר נהנית להצביע על תופעות רוחב. לדוגמה: "אחת המגמות שמאפיינות היום את ספרות הילדים הישראלית דווקא, ובעיקר את זושנכתבת על ידי סופרים שמוזוהים כסופרים למבוגרים, היא העיסוק בהורות במקום בילדים". רר מזכירה את "אבא בורח עם הקרקס" של אותגר קרת, את "או איפה הייתי אני?" החדש של דורית רביניאן, וגם את רוב ספריהם של מאיר שלו ודויד גרוסמן לילדים. "יש בכך פן נרקסיסטי. הם מספרים את חוויית ההורות דרך הפנייה לילדים".

זו מראה לא מי יודע מה מתמאדה.

"רוב הסיפורים של שנות הארבעים והחמישים מתנהלים בלי הורים בסביבה. ב'כוא אלי פרפר נחמד' של פניה ברגשטיין אין הורה או כל מבוגר אחר חוץ מב'אמאל', הריחי נא'. הילדים שם עצמאים לגמרי. כלומר, הכותבים מחקו את עצמם מהסיפור. היום המבוגרים מאוד נוכחים. לפעמים התוצאות נהדרות ולפעמים יש בכך משהו מטריד. ייתכן שזה נובע מכך שסופרים שגדלו על המסר שהם במרכז, קשה להם לוותר ולהעביר את השרביט הלאה. "ועוד דבר, דור הכותבים של היום הוא גם הדור הראשון שהפן האינפנטילי שלו קיבל לגיטימציה. מוזר לנו לתת דרור לפן הילדותי, ואנחנו לא רוצים לוותר עליו. המבוגרים לא רוצים להיות בעמדה של מי שמתרחק כדי לתת מקום. יש אצלם משהו ששאר ילדי".

מקומם של המבוגרים בספרות הילדים הוא גם מה שמשך אותה במחקר שלה: "פרופ' זוהר שביט היא מחלוצות המחקר של תרבות הילדים בארץ, והיא פתחה להרבה אנשים, ובין היתר לי, את השדה הזה. ספרות ילדים היא הסיפור שהמבוגרים בוחרים לספר לדור ההמשך, והסיפור הזה משתנה מתקופה לתקופה בצורה דרמטית. אנחנו בוחרים להדגיש דבר מסוים ולהשתיק דבר אחר. זה מסקרן אותי. זו צורה אמנותית שתמיד יש בה מבוגר שמתכוון לילד. מי הם הילדיים? זה מיתר. לספר להם ומה אסור? זה מרתק בעיני".

שואה שלנו

המחקר של רר חייב אותה לצלול לתוך גנוכים ומרתפי הספרייה הלאומית, בניסיון לאתר כל מה שאפשר משנות הארבעים. זה לא היה קל. "ספרי ילדים", מעידה רר, "הם דבר מתכלה". למזלה, חלק ניכר מספרות הילדים של אותה תקופה

נולד בכתבי העת, ובעיקר ב"דבר לילדים". אז היא התחילה שם, והתגלגלה הלאה בעקבות הרמזים.

כשהמסה החלה להצטבר צפה מול עיניה תמונה מפתיעה. בניגוד לעולם המבוגרים, ספרות הילדים דווקא עסקה בחורבן יהדות אירופה כבר בתחילת שנות הארבעים. "עד סוף שנות השלושים סיפרו פה סיפור שולל גולה מהסוג הבא: יש בגולה ילד מסכן, כי הוא נורא עני, ויש שלג בחוץ, וההורים שלו אוסרים עליו ללכת לפגישות של 'החלוץ הצעיר', והוא בכל זאת הולך, כי בכל מאודו הוא רוצה לעלות לארץ ישראל, כי שם הילדות היא חופשית, והילדים מסתובבים יחפים במרחב הכפרי ומנהלים חיי קולקטיב עצמאי. יש להם תמיד חבורה והם שופים ובריאים ובכלל טוב להם.

"ב'39', עוד לפני השואה, מצאתי שבר בסיפור הזה. כאילו על פי צו התחילו לספר כאן סיפור חדש. אחרי קריאה יותר אינטנסיבית הבנתי שהמבוגרים התחילו לקלוט שהחינוך לשלילת הגולה הניב ניכור וחוסר אכפתיות של הילדים בארץ כלפי מצוקת יהודי אירופה. לנוכח הניכור הזה חל היפוך והחל להיכתב סיפור שמתאר זיקה חיובית לאירופה. סיפור שבונה אמפתיה וגם מיידע. שמספר לפרטי פרטים את היריעות שהתחילו להגיע מאירופה".

דר קופצת למרפסת הסוויט שלה, שם היא מחזיקה את החומרים הכבדים. היא חוזרת עם כרך מצהיב של גליונות "דבר לילדים" משלהי '42. בנובמבר '42 הודיעה הסוכנות היהודית שבאירופה מתרחשת השמדת עם. המידע המטלטל הזה לא נחסך מעיני הילדים, ששבו אחר כך קיבלו דיווח מצמרר משמשון מלצר: "הלוארכים הם הילדים שהובאו לחצר סגורה ככנשים למכלאה וירו בהם ממכונות ירייה. ורבים הושמו בשקים כגורי חתוליט וכלבים מיותרים והושלכו אל הנהר. פרעה לא גזר אלא על הרכים הנולדים, והרשעים הללו עושים כן גם לגדולים ולמגודלים, כמוך אתה, בני".

למה ספרות הילדים יכלה להרשות לעצמה לעסוק במה שהמבוגרים ברחו ממנה?

יעל דר. "ספרות ילדים היא הסיפור שהמבוגרים בוחרים לספר לדור ההמשך, והסיפור הזה משתנה מתקופה לתקופה בצורה דרמטית. זו צורה אמנותית שתמיד יש בה מבוגר שמתכוון לילד. מי הם הילדים? מה מותר לספר להם ומה אסור? זה מרתק בעיני"

אימור: סמדר חון

למה בכלל סביר לצפות מהורים לחשוף את הילדים לזוועות השואה?
 "השואה היא חלק מהסיפור שלנו והוא חייב להיות מסופר. השאלה היא איך עושים את זה ומתי. בתקופת השואה עצמה לא היו מחיצות, הטראומה היתה כל כך אינטנסיבית שהרברים פשוט נאמדו. בבתים התקבל מידע על קרובי משפחה, וזו היתה האקטואליה. אחר כך התחיל דיון מה מתוך השואה צריך לספר ומה לא.
 "היום אנחנו מאוד מגוננים על הילדים. אם מסתכלים על ספרות ילדים בכלל, אין בה כמעט תוקפנות, אין אלימות, אין חוסר אונים, אין פחד. אנחנו מעדיפים לספר סיפור שישרה על הילדים ביטחון. אמא ואבא יודעים מה טוב, וגם אם רבים אז משלימים בסוף. זה הסיפור. ולתוך זה קשה להכניס סיפור קשה על השואה."

למה אנחנו כך?

"זו לא רק מגמה ישראלית. היא התחילה כבר עם פרויד. בעוד שבמאה ה-19 היתה המשימה של ספרות הילדים חינוכית, במאה ה-20 היא הפכה לטיפולית ומגוננת. מה זה לגונן? בתקופות שונות אנחנו מגוננים אחרת. היום למשל מותר גם לדבר על דברים קשים, בזהירות כמובן, כי זה נחשב בריא. ממש כמו בתהליך תרפויטי. בארץ יש יוצרת מרתקת שעושה את זה, ועדיין קשה לאנשים איתה. אני מרברת על נורית זרחי שכתבה בין היתר את 'אם אמא שלי לא יכולה לאהוב אותי' - מי כבר בעולם כולו יצליח בזה? זה ספר שעוסק באמא מסרסת, אמא שלא מצליחה לגלות אהבה."

ואין לזה סוף טוב?

"זרחי מרשה לעצמה לא לסגור סיפור בסוף טוב. אני יודעת שהספר הזה נקרא כספר תרפויטי במסגרות של נעדרות במצוקה ונעדרות אנורקטיות, אבל אני מודה שאני לא יכולתי להביא את עצמי לקרוא את זה לבנות שלי. גם כשאני מלמדת אותן, התגובות בשיעור מאוד חוקות. זרחי מתריסה כנגד הקורא המבוגר. היא אוהבת להכניס אותו לאי נוחות."

הסכסוך, מהדורה מנוקדת

נרטיב נוסף שהחל לשגשג בשנות הארבעים הוא של ילדים המגויסים למלחמה. "סיפורים על גיבורי עבר היו עוד קודם, אבל סיפורים שהופכים את הילדים לחיילים שנלחמים על המולדת, זה היה חדש. למעשה אי אפשר להבין את המיליטריזם בחברה הישראלית היום בלי להסתחוק אחר השורשים שלו. על זה גדל דור שלם של ילדים שהפכו ללוחמים בפלמ"ח ואחר כך למפקדים בצה"ל."
 את חושבת שלנגד עיני ימימה אבידר-טשרנובויץ עמדה המשימה להכשיר את הילדים למלחמה?

"ספרות הילדים שימשה דלת אחורית עבור יוצרים לבכות משפחה וילדות, שער או לא קיבלו פה לגיטימציה. בגלל הפנייה לילדים יכול הכותב לספר בטבעיות על הילדות שלו. חוץ מזה, ספרות הילדים היא שולית. זה כביש עוקף צנזורה ובתקופה הזו היא שימשה אמצעי לביטוי תסכול, הכאה על חטא, געגועים ואבל."

אבל הטקסטים האלו נגנזו מהר מאוד כשמלחמת העולם נגמרה, והסיפור הונחף שוב, הפעם בלקח חר משמעי: מהשואה חייבת לקום מדינה. "סיפורי התקומה סיפרו על כאן", אומרת דר. "על שריד שהגיע הנה ומספר כמה טוב לו בארץ, על ילדים מכאן שיוצאים לנקום בגרמנים, או על ילדים שנלחמים באויב המקומי. והסיפור הזה היה כל כך דומיננטי, שהוא האפיל על הסיפור הקורם והשכיח אותנו". הסופרת שמגלמון אולי יותר מאחרים את הנרטיב המחזק היא ימימה אבידר-טשרנובויץ, שספרה "שמונה בעקבות אחר", על חברות ילדים שחושפת מרגל גרמני ומתנקמת בו, היה ספר חובה עשרות שנים. בספר אחר שכתבה, "אחר משלנו", היא מספרת על קבוצת ילדים שעוזרת ליוסף הפליט להיקלט. בסוף הסיפור חגי, המספר, לא מזהה את יוסף כי הוא שוער שווף של קבוצת כדורגל. "המשימה", אומרת דר, "היתה למחוק את העבר הקשה ולרפא אותו מהניצולות".

מתי חזרו לספר פה על השואה?

"אורי אורלב ו'האי ברחוב הציפורים' הוא אחד ממבשרי הכתיבה האחרת על השואה. זו שמחזירה לסיפור הפרטי, וזה קרה רק בשנות השמונים. אז גם יצאו לאור 'עץ הדומים תפוס' ו'הקץ של אביה' של גילה אלמגור, על דור שני לשואה ועל חיים ביצל הסוד והשיגעון של מי ששרדו. אלה סיפורים שמעוררים אמפתיה חזקה. אבל תראי כמה זמן לקח עד שחזרו לזה."

"היום אנחנו כבו מוצאים גלגול נוסף של סיפור השואה לילדים, שמביא בחשבון את 60:50 השנים שעברו מאז. סיפור על ילד קטן שמדובב סבא או סבתא וגורם להם לספר מה קרה - למשל 'המגירה השלישית של סבא', של ג'ודי טל קופלמן - וזה תמיד סיפור על ילדות, כי הסיפור של מי שחי עד היום הוא תמיד סיפור של ילדות, ולכן טבעי לספר אותו בשפה של ילדים."

ה ט י ו א ה ח י כ

1. זכאי בניסיון על ידי פסיכוס רבים יוקר צליל

2. פיר ניסיון אחר יוקר פסיכוס איתם הן רבנות

3. יציע חזרה על ניסיון יוקר ניסיון יוקר

"קטינא החייל", רצועת קומיקס מתוך "דבר לילדים", 42. ילדים כחיילים, נרטיב שהחל לשגשג בשנות הארבעים כתבה: לאה גולדברג, אייר: אריה נבון

לעומת זאת אנחנו נומשיכים לקרוא את לאה גולדברג, את ביאליק ואת מרים ילן-שטקלים.

"כי האקטואליה מתיישנת מהר. היא נכונה לעכשיו, ואין לה יומרות לגבי העתיד. הספרות שהפכה לקלאסיקה עסקה באוניברסלי. היא נתנה זמון תשומת לב לחומרים האמנותיים שמהם הספרות בנויה. נעורפם של ספרים כמו 'איה פלוטר' ו'בואאלי פרפר נחמר' אמנם נוספת אידאולוגיה סוציאליסטית של פיארר הקיבוץ, אבל מעבר לזה יש שימוש מיומן ונפלא במילים ובמוזיקה שלהן וביכולת לבנות תמונה מאוד מרויקת. זה מה שעזר ליצירות האלה לצלוח את מבחן הזמן.

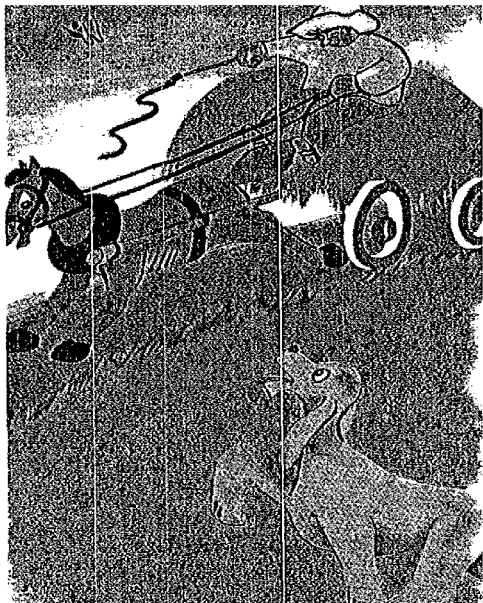
"בניגוד להורים בתקופת היישוב, אנחנו אוהבים לחזור לספרים שקראו לנו, ומכמה טעמים. קודם כל מפני שאלו נכסי צאן ברזל. זה מה שמסמן אותנו בתרבות ייחודית. מעבר לזה, באמצעות הספרים האלה אנחנו שומעים את ההורים שלנו קוראים לנו. אנחנו חוזרים למקום ילדי, ומעטות הסיטואציות שמאפשרות מפגש בלתי אמצעי עם העבר."

אבל איך זה שחברה עירונית כל כך ממשיכה להתרפק על לולים ורפתות של ההתיישבות העובדת, והילדים בולעים את זה?

"הקונכציה היא שבעלי חיים מרתקים ילדים קטנים. אבל זה נכון שבעלי חיים בארץ עברו פוליטיזציה. הם הפכו לחלק מתנועת העבודה. אפילו לאה גולדברג, שהיתה עירונית מוחלטת, הרגישה צורך למקם את ידירה להשכיר 'בעמק יפה בין כרמים ושרות'. למרות שברור שזה סיפור שצריך להונחל בעיר, עם בניין בן חמש קומות, גולדברג שתלה אותו בהתיישבות העובדת."

שאגת אריה

רשימת רבי המכר של ספרי הילדים שמתפרסמת אחת לשבוע היא השבשבת זכי מרויקת לאיתור רוח הזמן. בשבוע שעבר, שבו נערך הראיון, כללה הרשימה את "לילה בלי ירח"

"איה פלוטר", '57. סוציאליסטי אבל גם מדויק מילולית ומוזיקלי
כתבה: לאה גולדברג, אייר: ארי רון (ספריית פועלים)

בשנות החמישים נכתב ספר שנקרא 'עליקמא הקטן'. זה סיפור הרפתקה נפלא לפעוטות, שנחל הצלחה עצומה במשך שלושה עשורים. בעשור האחרון אני שומעת שהרבה מאוד הורים מסרבים להכניס אותו הביתה כי מופיעה בו המילה 'כושון', שאינה תקינה פוליטית. יש הורים שיש להם רשימה שחורה של ספרים. אני מציעה להירגע"

"בשנות הארבעים ובעיקר בתום מלחמת העולם היה מאוד ברור שהילדים ייקראו בקרוב מאוד להגן על המפעל הציני ולחובל את המדינה שבדרך. כחלק מזה, לקחו על עצמם סופרים מבוגרים לחייל את הגיבורים הספרותיים ובאמצעותם את הקוראים. 'שמונה בעקבות אחר' הוא אולי הרוגמה המוכרת ביותר, אבל הרוגמה הציני היא דווקא הספרים הראשונים מסדרת הסמב"ה. סדרה על יחידת עילית המורכבת מילדים, שמצליחה במקומות שמבוגרים נכשלים בהם. הם נלחמים בכריטים ובערבים, מקבלים מרליות ויש אפילו אחד שנהרג."

היתה אז גם ספרות ילדים שביקרה את הקו המיליטנטי?

"היתה. אחת הררכים לעקוף את המגויסות היתה לכתוב כתיבה לא מגויסת כמוצהר, שהצד האסתטי והאוניברסלי שלה חזק. כאן אפשר למצוא הרבה מלאה גולדברג ומהשירה הפסיכולוגיסטית של מרים ילן-שטקלים. גם נתן אלתרמן, אברהם שלונסקי ופניה ברגשטיין. אני מוכרחה להגיד שאני לא מכירה ספרים שיצאו במפורש נגד משימת החיול. בעצם יש ספר אחר שולי, של שמואל בן-יעקב, בשם 'המתנדבים הקטנים', אבל קיומו רק מראה עד כמה חסרו ספרים שיאמרו: התפקיד שלכם, ילדים, זה להישאר בבית. מהבחינה הזו אנחנו לא כל כך שונים, כפי שנדמה לנו, מהחברה הפלשתינית היום, שגם היא רותמת את ילדיה במידה רבה למאבק הלאומי שלה."

בשנים האחרונות, בשחחברה הישראלית חזרה לאווירת מאבק, לא נוצר כאן גל של ספרי פיוטים לילדים. למה?

"יש הרבה ספרים כאלה בהוצאות של מתנחלים. שם מתייחסים הרבה לטרור ולאנתיפאדה. אבל הספרים האלה כמעט לא חוצים את הקו הירוק. זו ספרות שנכתבת, משווקת ונקראת בשטחים. בתוך גבולות הקו הירוק קשה מאוד למצוא סיפורים שיש בהם טרור, כיבוש, ילדים ערבים שנמצאים בזיקה לילדים יהודים. ונשאלת השאלה למה. איך יכול להיות שמספרות שהרבתה כל כך לכתוב על מלחמה הפכה ספרות הילדים למשתיקת מלחמה, גם כשהיא מול הפרצוף. זהו מסר מאוד בעייתי. לא מדברים על הסכסוך כמו שלא מדברים על עוני. אין ילדים עניים היום בספרות הילדים, למרות שעוני הוא אחת הסוגיות הראשונות על סדר היום הציבורי. זהו מסר של השתקה."

למה לדעתך זה קורה?

"לגבי הסכסוך, זה נובע מהקושי של המבוגרים לספר סיפור אמביוולנטי. פעם היינו רק הצורקים, אבל היום אנחנו לא רק הטובים בסיפור. לפעמים אנחנו גם הרעים. ולפעמים אנחנו לא אמיצים, אלא גם פוחדים. להגיד לילד שאני מפחדת פחד מוות לנסוע באוטובוס? איזה מין הורה מגן אני אצא? וגם לספר על ילדים ערבים שחיים חיים קשים מנשוא בבית סוהר סגור ובגללנו, זה מאוד קשה. אז אנחנו מעדיפים לא לספר בכלל. יש מעטים שעושים את זה, כמו בספר 'החלום של יוסף', שכתבו תמר ורטה ועבר אלסלאם יונס. כשקוראים אותו מבינים עד כמה הסיפור הזה מושתק."

"עליקמא הקטן"

כתב: יגבאי, איירה: מרים ברטוב (טיני)

שכתבו אתגר קרת ושירה גפן, "לחש הקסמים" של ליהיא לפיד, "הארזיה שאהבתות", שכתבה תרצה אור ומככב ברשימה כבר 149 שבועות, "הארזיה הרעמתן והגירפה גם" של דב אלבוים ו"דורה הולכת לבית הספר", המבוסס על סדרת הטלוויזיה האמריקנית שכתבה לזלי ולרס.

דר מעיינת ברשימה בהנאה גלויה. "בניגוד לספרות למבוגרים, ברשימת רבי המכר של ספרי הילדים אין סתירה בין איכות לפופולריות. הספר הראשון ברשימה, 'לילה בלי ירח', הוא ספר אמנותי לעילא. ספר שמתכתב עם הקלאסיקה ונושם תרבותיות", פותחת דר במחמאות. "לעומת זאת, ליהיא לפיד מפורסמת לאו דווקא בכתיבה שלה לילדים, אלא בתחומים אחרים, ואין ספק ש'לחש קסמים', הגיע לרשימה בגלל השם שלה. 'הארזיה שאהב תות' הוא קלאסיקה משנות השבעים שזכתה לקאמבק אדיר. ממש תופעת טבע. זאת אומרת שקלאסיקה מוכרת. הספר הרביעי ברשימה הגיע לאן שהגיע בגלל ההיכרות של ההורים עם דב אלבוים - זה לא מהספרים מהמעולים שראו אור השנה, אבל הדימוי התרבותי של אלבוים סייע מאוד לקידומו. הספר החמישי, שאני לא מכירה, מייצג תופעה נוספת בספרות הילדים העכשווית, והיא עיבודים של סרטים וסדרות טלוויזיה לפורמט של ספר".

איך את מפתדרת עם הזיאתר הזה?

"אני מאוד נזהרת מלא להכניס ספרים הביתה. אני מעדיפה להכניס הרבה מאוד סוגי ספרים. מבחינה זו, רשימת רבי המכר של היום היא נהדרת ומאפשרת חוויות קריאה שונות. הידיעה שיש מגוון היא מאוד חשובה. להורים יש נטייה להכניס רק סוג אחד שנראה להם נכון וטוב, וזה חבל כי הם מתמצים את הגיוון וההקשבה לכל מיני קולות. לכן אין לי בעיה עם ספרים שהם עיבוד לתוכניות טלוויזיה, בתנאי שזה יהיה בקונטקסט של קריאה נוספת. טהרנות מכל צורה שהיא היא מאוד בעייתית, גם כשהאידאולוגיות שלה הן נכונות.

"מעט מאוד ספרות ילדים יכולה להזיק באמת. לספרות ילדים אין כוח דמוני שאנחנו אמורים לגונן על הילדים מפניו. בעיני יותר מוזיקה הצנזורה שאנחנו עושים, והמסר הזה של 'את זה אנחנו לא מכניסים הביתה'. לרוגמה, בשנות החמישים יצא ספר שנקרא 'עליקמא הקטן', שכתב י. גבאי. זה סיפור הרפתקה נפלא לפעוטות. יש בו את כל האיכויות ההכרחיות והוא נחל הצלחה עצומה במשך שלושה עשורים. בעשור האחרון אני שומעת שהרבה הורים מסרבים להכניס אותו הביתה כי מופיעה בו המילה 'כושון', שאינה תקינה פוליטית".

אז מה את מציעה לעשות?

"יש הורים שיש להם רשימה שחורה של ספרים. אני מציעה להירגע. אם יש משוה שמאוד מפריע, אפשר להעלות את הרברים: למה כתוב כל כך הרבה פעמים שעליקמא שחור? חבל לזרוק את הסיפור היפה הזה מהבית וגם לשרר שיש דברים שאנחנו לא מוכנים לשמוע. בכלל, מאוד כדאי לדבר עם הילדים אחרי הקריאה, גם על הרברים שהפריעו לנו במהלכה".

דר, למרות גישתה הביקורתית, מרבית בשבחי הפולרליום הספרותי. גם כשמדובר בטפטוף המתמשך של ספרים דירקטיים, שבמקום לספק חוויה ספרותית מצייקים לילדים לעבור לשלב ההתפתחותי הבא. "אני מאוד שמחה שספרות הילדים העברית הגיעה למצב נורמלי, ושיש בה

כל מיני טקסטים. יש בה ספרות של בעלי מקצוע ומאירים מצוינים, ומצד שני מותר וטוב שיש ספרות שימושית. בדיוק כמו שלמבוגרים מותר לקנות ספר על 'איך למצוא בעל בשלושה ימים', לילדים מותר לקרוא ספר על 'איך להיגמל ממוצץ בשלושה ימים'. בשני המקרים זה לא עובד, אבל השוק מאפשר את זה".

בשנתיים האחרונות השוק מוצף בספרי פיות ונצנצים. מה דעתך עליהם?

"סיפורי הפיות עונים על צורך מאוד עמוק של פנטזיה לפרוש כנפיים עם כוחות על אנושיים, לסדר את העולם. יש בהם העצמה של משהו קטן ונשי. לילדות יש צורך לפרוש עם זה כנפיים. גם כשזה ורוד ומנצנץ ויש לזה ריח של גומי, זה עדיין מפעיל את אותו שריר מפנטזיה. הספר הוא רק אמצעי, ואם הוא מצית את הפנטזיה הנשית, אז זה בסדר גמור".

אז מה בכל זאת הופך טקסט לקלאסיקה?

"קשה לנבא. הפן האיכותי הוא הכרחי, אבל זה לא מספיק. הרי נכתבת ספרות נפלאה שאחרי מהדורה או שתיים נגנזת. זה מה שקרה לספר הפעוטות של רחל המשוררת, שנכתב בתחילת שנות השלושים. הוא באמת ספר פעוטות נפלא, כתוב נהדר, הכותבת היתה ידועה ומאוד אהודה, ולמרות זאת הוא נעלם זמן קצר אחרי שראה אור. לפני שנים ספורות היה ניסיון לגאול אותו משכחה, ויצאה מהדורת פקסימיליה, אך גם היא לא המריאה. אני לא יודעת למה. "מלבד האיכות, תנאי נוסף הוא הרלוונטיות של ספר לסדר היום הציבורי. 'דירה להשכיר' למשל, נכתב מתוך רצון לחזק את ערך החיים בצוותא. היום מאוד אהבים אותו כי הוא מדבר על קבלת האחר, שזה אחד הנושאים הכי אהובים על גננות. כלומר, הספר עונה על דרישות הטעם הספרותי החדש והצרכים האידאולוגיים של התקופה. זה עניין של מזל. אברהם שלונסקי, למשל, לא עמד בדרישות הורים מתקשים לקרוא אותו לילדים. הוא דברני מדי, מושך יותר מדי תשומת לב למשורר והאיורים שלו לא מספיק דומיננטיים".

גם ב"הביצה שהתחפשה" של דן פגיס האיורים לא ספגוניים ובכל זאת הוא עובד מצויין.

"כי הוא נוגע בשאלות שמרתקות ילדים ויש בו משהו אוניברסלי שעוסק בשאלת חיפוש הזהות. יש בו גם משחקי מילים נהדרים: לחפש ולהתחפש. זה הרי כל כך קשור אחד לשני. למרות האיורים המינימליסטיים לא נס לחו".

מי מהספרים העכשוויים ישרוד לדעתך?

"קשה לענות. לרינת הופר ("איילת מטיילת" ועוד) יש את זה. וגם למיריק שניר ("קטנטנים" ועוד). חלק מהכתיבה של מאיר שלו ודויד גרוסמן כבר מגלה סימנים

"דירה להשכיר", 59
כתבה: לאה גולדברג,
אייר: שמוליק כץ
(ספריית פועלים)

בעלי חיים בארץ עברו פוליטיזציה. הם הפכו לחלק מתנועת העבודה. אפילו לאה גולדברג, שהיתה עירונית מוחלטת, הרגישה צורך למקם את 'דירה להשכיר' ב'עמק יפה בין כרמים ושרות'. למרות שברור שזוה ספור שצריך להתנהל בעיר, עם בניין בן חמש קומות, גולדברג שתלה אותו בהתיישבות העובדת"

לא חלק ממנה. למה הם באים לישון עם ההורים? דווקא מפני שהם מרגישים מיותרים שם. הספר מנכיח את התובנה הזו, נותן לה פתחון פה. בספר גם יש דיון מאוד זהיר בסקס, כזה שאם הילד ירצה הוא ייקח, ואם לא אז לא. משחק בין נעים ופרוע. זהו דיון על סקס לא במובן של 'איך באים ילדים לעולם?'. וחץ מזה, זהו ספר מצחיק, רהוט ושנון, שיש בו את כל התכונות הטובות ששלו ויוסי אבולעפיה, המאייר, מתאפיינים בהן מזמן. ואם יש בו משהו שמשאיר אי נוחות, אז מה".

"אריה בלילות", 2004 כתב: מאיר שלו, אייר: יוסי אבולעפיה (עם עובד)

סימן קריאה

דר, בלתי מזועזעת מטבעה, מסרבת להילחץ גם מהרגלי הקריאה של ילדים, או מהיעדרם. כן, היא אומרת, אפשר לחנך ילדים לקריאה, אבל לפני שמטיפים להם כדאי שנשאל את עצמנו כמה אנחנו קוראים. "הדרך לחנך לקריאה היא קודם להפוך את הספר לנוכח בבית. שיהיה חלק משגרת היום, בכל המובנים. לא רק בקריאת ספר לילד, אלא שהספר ימצא גם ליד המיטה שלנו. אם את מדברת עם בן הוגו שלך על מה שקראת, אז גם הבת שלך שומעת. אם אתם עוצרים ליד חלון ראויה של חנות ספרים ורואים מה חוש, או קונים מדי פעם ספר כמתנה, הולכים לספרייה, מתעניינים במדף הספרים בבית של חבר, בכל זה את אומרת המון. את אומרת שספר הוא חלק מהחיים ושיש פה קהילת קוראים. שאנחנו לא לבר עם זה. וזה עור לפני שישכנו, כיבינו את הנייד ותחמנו את זמן הקריאה כדקות של חסד".

בפעולת ההקראה לילד, היא ממשיכה, יש איכות יוצאת דופן. "זו נתיבה. זה מעשה מאוד נדיב. קריאה עונה על פונקציה של הפנמה. משהו שקט ופסיבי". לדבריה, יש תקופות שילדים מתרחקים מקריאה, "תקופות פיזיות יותר", אבל ברוב המקרים הם חוזרים לקרוא כשהם נרגעים מעט. "אני לא חושבת שהמצב חמור כמו שנוטים לומר. תראי מה נוצר סביב 'הארי פוטר'".

אולי זה מפני שאין מספיק ספרים לגיל הזה.

"כן. אין מספיק ספרים שקשובים לטעמים המתחרשים של הילדים הגדולים, ובגלל

השלב הזה נתפש כשוק מת - הגילים עשר עד 14 נחשבים בהוצאות הספרים ללא רווחיים - אז גם אין יוזמות. וכך מפני שנכתבים הרבה פחות ספרים, יש פחות קוראים. זו התקופה שבה מתבלט היתרון הגדול של הספרות המתורגמת. בה נעשים דברים מרתקים, כמו 'החולם בהקיץ' של איאן מקיואן, שהוא פשוט ספר נפלא".

מה דעתך על קריאת סיפורים במחשב?

"זהו מדיום אחר, ולקרוא לזה קריאת סיפור זה פשוט מטעה, כי החוויה שונה לחלוטין. הפוטנציאל של האינטראקטיביות הוא מצוין כשלעצמו, אבל הוא חוטא לספרות. כי בקריאת סיפור יש משהו מאוד מצטנע. אתה עוצר רגע. מקשיב לסיפור של מישור אחר. אתה לא במרכז. אלה רגעים נדירים בחיי היומיום של ילדים, שאנחנו מגדלים אותם כל כך במרכז. כשזה עובר למחשב זה נעלם. כי אתה יכול להיכנס, אתה יכול ללחוץ. זה שוב אתה, אתה, אתה. זו ההמצאה הגדולה של העברת המדיום למחשב.

"עוד החמצה גדולה היא שיש משהו מתווז ולא שקט במדיום הממוחשב. זו קריאה מתוזזת, וזה עומד בניגוד לקריאה של ספר שהיא קריאה של שקט, של 'יש לי את כל הזמן שבעולם'".

של קלאסיקה. נגיד 'איתמר מטייל על קיוות' או 'גומות החן של זוהר'. ייתכן שחלק מהכתיבה של נורית זרחי יישמר, ואולי שירה גפן. אבל אין לדעת. יש פה כל כך הרבה פקטורים שאי אפשר לצפות. התפקוד שלי כמבקרת הוא לסמן אותם עכשיו. מעבר לזה, הכל פתוח".

איך את מסבירה את ההצלחה הקיצונית של "האריה שאהב תות?"

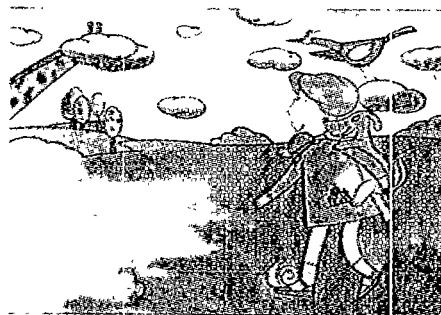
"זו יצירה משגעת. מאוד לא אופיינית לתרצה אתר, שהיא משוררת מורבידית ולירית יותר בדרך כלל. זו יצירה נונסנסית ועליזה, שכיף לקרוא אותה בקול. מבחן הקריאה בקול הוא הכרחי במימוש היצירה הספרותית לילדים, וכל כך הרבה פעמים הספר נופל שם. כל יצירה ספרותית לילדים חייבת לעבור דרך הפה, והספר הזה הוא פשוט ענוג בפה. חוץ מזה, הוא מאורח אריה, שהוא סמל למשהו מאיים, והופך אותו לאחד משלנו. ילדותי אפילו. והוא גם עוסק באוכל, שזה אחד הנושאים האהובים על ספרי ילדים, שאוהבים לסיים בארוחה טובה. כמו ב'מיץ פטל'".

אריה אחר ששאג על שוק ספרי הילדים בשנים האחרונות הוא "אריה בלילות" של מאיר שלו. הספר מגולל עלייה דו שכבתית. בשכבה הראשונה מסופר על ילד שרואה אריה מפחד בגינת ביתו,

ובסוף מתברר לו שאלה הם הוריו שהתחפשו לאריה. בשכבה השנייה, זהו תיאור התמודדות והרחקה של ילד ששומע את הוריו מקיימים יחסי מין ומעריף לחשוב שאלה שאגות אריה. הספר רכש לעצמו לא מעט מקטרגים, שהודעו מהאופן שבו ההורים מוצגים בשתי שכבות. הספר. הוועדה לקידום מעמד הילד של הכנסת אפילו קיימה עליו דיון ושקלה הקמת פיקוח הדוק יותר על הוצאת ספרי ילדים.

גם דר עקבה בעניין אחרי התגובות לזפר. "זו תופעה מרתקת. התגובה של שומרי הסף של הפעוטות היתה באמת מפתיעה וקיצונית. היא נבעה מזה שכנראה עדיין כל כך קשה לחלקנו לספר לילדים על מין ועל זה שההורים שלהם לא נבראו רק כדי להיות ההורים שלהם, ושקורים להם דברים שלילי אין בהם חלק. איכותו של 'אריה בלילות' ברורה. אבל יש בספר ערעור לכאורה של הסמכות ההורית, ולקבוצות מסוימות קשה להשלים עם זה. וילד מעניש את ההורים. הוא שובר את מה שאנחנו כל כך עמלים לבנות. וזה קשה למחנכים. יש שם גם תמונה מאוד לא אטרקטיבית של הורות. זו הורות אינפנטילית, נהנתנית ולא סמכותית, ששוברת אמון. וזה עורר תגובת נגד קשה.

"ילדים מודעים לזה שיש בין ההורים אינטימיות שהם

"איילוז מטיילת", 2004. סימנים של קלאסיקה כתבה ואיירה רינת הופר (כנרת-זמורה ביתן)

"אני נוהרת מ'לא להכניס ספרים הביתה' ומעדיפה להכניס הרבה סוגים. טהרנות מכל צורה שהיא היא בעייתית"

ב'אריה בלילות' יש דיון מאוד זהיר בסקס, כזה שאם הילד ירצה הוא ייקח, ואם לא אז לא. משחק בין נעים ופרוע. זהו דיון על סקס לא במובן של 'איך באים ילדים לעולם?'. וחוץ מזה, זהו ספר מצחיק, רהוט ושנון, ואם יש בו משהו שמשאיר אי נוחות, אז מזה"

סוד ההצלחה שלהם: יעל דה חפנחת את החמישייה הפותחת של רשימת רבי המכר לילדים

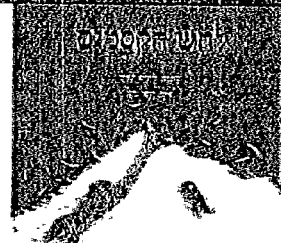
זורה הולכת לבית הספר אופס, לא מכירה, אבל מייצג תופעה של עיבוד מטלוויזיה לפרמט של ספר

האריה הרעמתן, והג'רפה גם בגלל שרוב אלבום נחשב תרבותי

האריה שאהב תות בגלל שהוא קלאסי ועליז וכיף לקרוא אותו בקול

לחש הקסמים בגלל שליהיא לפיד מפורסמת

לילה בלי ירח בגלל שהוא מתכתב עם קלאסיקה ונושם תרבותיות